

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА НА РІВНЕНЩИНІ

Проаналізовано динаміку виробництва, чисельності та продуктивності молочного стада в Рівненській області. Запропоновано резерви підвищення продуктивності корів.

Постановка проблеми

Розвиток молочного скотарства як складової продовольчого комплексу України значною мірою залежить від макроекономічних чинників, цінової, аграрної та інвестиційної політики держави. Але разом з тим, суттєве значення для покращання ситуації в галузі має дослідження регіональних особливостей розвитку і можливих шляхів виходу з кризи молочного комплексу області.

Загальновідомо, що Україна має значний виробничий потенціал для розвитку молочної промисловості який використовується дуже нераціонально [10]. Причиною кризи в галузі на думку Т. Л. Мостенської є стан суспільного сектора, що характеризується екстенсивним розвитком, а

© О. А. Мартинчик

саме: скороченням поголів'я корів, погіршенням продуктивності тварин, занепадом племінної роботи, недостатністю коштів для впровадження передових технологій годівлі, відсутністю економічних та соціальних стимулів для кращої організації праці [5]. О.А. Козинська наголошує, що скорочення виробництва молока зумовлене зниженням економічної зацікавленості виробників у розвитку галузі, різким спадом попиту через недостатню платоспроможність населення, відсутністю економічного регулювання з боку держави розвитку молочного скотарства, погіршенням забезпечення виробників матеріально-технічними ресурсами [2]. Для покращення ситуації в молочному скотарстві О. В. Харчишина пропонує зосередити увагу на трьох напрямках: а) розвитку виробництва як джерела наповнення продукцією ринку; б) формуванню системи ціноутворення на продукцію в галузі в умовах ринкової трансформації; в) розбудові ринкової інфраструктури [14]. Варто підтримати думку В. Г. Кудлая, що основним стратегічним питанням розвитку галузі в перспективі є неухильне підвищення продуктивності стада [3]. Група вчених М. В. Зубець, П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк вважають, що проблему збільшення виробництва молока і яловичини можна ефективно вирішувати при істотному скороченні чисельності молочної худоби за рахунок підвищення надоїв, використовуючи при цьому досвід розвинутих країн [9]. О. М. Шпичак робить висновок, що за умови розширення виробництва товарного молока у приватному секторі, краще його будуть закуповувати сільськогосподарські підприємства або спеціальні заготівельні організації (оптовики), які мають можливість охолоджувати молоко, а також проводити його пастеризацію [10]. Слід звернути увагу на думку С. Шамаєвої, яка стверджує, що з часом співвідношення поголів'я ВРХ в суспільному і приватному секторах зміниться, оскільки рентабельним може бути тільки спеціалізоване виробництво. Важливе місце при цьому займає впровадження сучасних технологій, які дрібним власникам часто не під силу [15].

Мета і завдання дослідження. Необхідність дослідження зумовлена тим, що стан та перспективи розвитку молочного скотарства на Рівненщині раніше детально не вивчалися, хоча аналіз узагальнених показників по області мав певне місце у працях українських вчених.

Для досягнення мети передбачається проаналізувати стан молочного скотарства в Рівненській області та запропонувати резерви підвищення виробництва молока. Для цього потрібно вирішити наступні завдання:

- розглянути фактори, що впливають на виробництво молока в Рівненській області;
- провести прогнозування продуктивності корів в аграрних формуваннях області;
- виявити резерви підвищення продуктивності корів.

Об'єкт дослідження та методика дослідження. Об'єктом дослідження є процес формування та розвитку молочного підкомплексу підприємств усіх форм власності і типів господарювання Рівненської області.

Для проведення дослідження використано наступні методи: *монографічний* [6, 10]; *екстраполяції рядів динаміки* [4]; *графічний* [4]; *абстрактно-логічний* [6, 7]. Науково-інформаційною базою слугували статистичні збірники Рівненського обласного управління статистики [7, 11], а також розробки окремих вчених [3, 5, 9].

Результати досліджень

Починаючи з 90-х років в молочному скотарстві Рівненської області почала чітко простежуватись тенденція до зменшення виробництва (табл. 1). Це було пов'язано з рядом факторів: зниженням економічної зацікавленості виробників у розвитку галузі, оскільки низькі закупівельні ціни не відшкодовували витрат на виробництво; різким спадом платоспроможного попиту населення, відсутністю економічного регулювання з боку держави ціноутворення і заготівлі продукції; погіршенням забезпечення сільськогосподарських підприємств матеріально-технічними ресурсами, зниженням трудової активності внаслідок низької оплати праці; відсутністю гарантованих ринків збуту молочної продукції тощо.

Таблиця 1. **Виробництво молока всіма категоріями господарств Рівненської області**

Показники	Роки						Зміна 2002 р. до 1990 р. (+, -)
	1985–1990 в середньому	1990	1996	2000	2001	2002	
Виробництво молока, тис. тонн	745,7	765,6	539,1	436,4	453,8	460,7	- 304,9
у тому числі:							
• сільськогосподар- ські підприємства	463,5	482,5	190,4	92,0	91,6	76,9	- 405,6
• господарства населення	282,2	283,1	348,7	344,4	362,2	374,2	+91,1
Питома вага господарств населення, %	37,8	37,0	64,7	78,9	79,8	81,0	+44,0

Дані табл. 1 свідчать про падіння виробництва молока лише в сільськогосподарських підприємствах області. В господарствах населення за період дослідження виробництво молока збільшилось на 91,1 тис. тонн або на 32,1 %. У сільськогосподарських підприємствах виробництво

молока зменшилось із 482,5 тис. тонн у 1990 р. до 76,9 тис. тонн у 2002 р., або на 84,1 %.

У Рівненській області найбільшу питому вагу у виробництві молока займають Березнівський, Володимирецький, Гощанський, Дубенський, Дубровицький, Рівненський, Сарненський райони, де протягом усього періоду дослідження виробництво молока перевищувало 30 тис. тонн (табл. 2). Ці райони виробляють понад 54 % всього молока в області.

Таблиця 2. Динаміка виробництва молока в усіх категоріях господарств районів Рівненської області

Район	Роки						Зміна 2002 р. до 1990 р. (+, -)
	1990		1996		2002		
	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%	
По області	765,5	100	539,1	100	460,7	100	-304,7
Березнівський	47,9	6,3	33,4	6,2	32,7	7,1	-15,2
Володимирецький	46,4	6,1	33,7	6,3	32,3	7,0	-14,1
Гощанський	64,1	8,4	38,0	7,0	31,1	6,8	-33,0
Демидівський	-	-	15,6	2,9	14,1	3,1	-
Дубенський	68,5	9,0	43,0	8,0	44,4	9,6	-24,1
Дубровицький	51,9	6,8	42,9	7,9	31,8	6,9	-20,1
Зарічненський	35,0	4,6	26,0	4,8	23,9	5,2	-11,1
Здолбунівський	38,2	5,0	32,2	6,0	22,5	4,9	-15,7
Корецький	39,6	5,2	27,7	5,1	23,8	5,2	-15,7
Костопільський	44,5	5,8	27,0	5,0	27,1	5,9	-17,4
Млинівський	79,8	10,4	32,6	6,1	26,5	5,7	-53,3
Острозький	37,7	4,9	27,4	5,1	23,4	5,1	-14,3
Радивилівський	58,7	7,7	39,5	7,3	25,1	5,4	-33,7
Рівненський	76,8	10,0	55,3	10,3	39,5	8,6	-37,3
Рокитнівський	30,7	4,0	24,4	4,5	25,4	5,5	-5,3
Сарненський	45,6	6,0	40,3	7,5	37,1	8,1	-304,7

Зростання питомої ваги господарств населення у виробництві молока не перекиває зменшення цих показників у сільськогосподарських підприємствах. Однак, сільськогосподарські підприємства мають спеціально пристосовані приміщення і устаткування для утримання та обслуговування молочного стада, земельні площі для кормових сівозмін, машини для збирання кормових культур та приготування кормів, тобто ту базу, без якої неможливе інтенсивне ведення скотарства. Тому необхідно взяти комплекс заходів для підвищення ефективності виробництва продукції молочного скотарства саме сільськогосподарськими підприємствами,

оскільки запровадження особистими селянськими господарствами сучасних технологій потребує значних капіталовкладень.

Виробництво молока залежить від чисельності поголів'я корів та продуктивності молочного стада корів. Зниження одного з показників, як правило, призводить до спаду виробництва у галузі. Динаміку руху чисельності поголів'я ВРХ та корів наведено в табл. 3.

Таблиця 3. Динаміка поголів'я великої рогатої худоби в Рівненській області, тис. голів

Показники	Роки					Зміна 2002 р. до 1990 р. (+, -)
	1990	1996	2000	2001	2002	
Усі категорії господарств						
Велика рогата худоба	817,5	592,1	382,3	345,4	355,6	-461,9
у т. ч. корови	276,0	252,2	208,9	197,7	201,1	-74,9
Питома вага корів, %	33,8	42,6	54,6	57,2	56,6	+22,8
Сільськогосподарські підприємства						
Велика рогата худоба	644,9	429,4	221,0	177,2	165,9	-479,0
в т. ч. корови	163,7	118,6	72,9	58,7	54,0	-109,7
Питома вага корів, %	25,4	27,6	33,0	33,1	32,5	+7,1
Господарства населення						
Велика рогата худоба	172,6	162,7	161,3	168,2	189,7	+17,1
в т. ч. корови	112,3	133,6	136,0	139,0	147,6	+25,3
Питома вага корів, %	65,1	82,1	84,3	82,6	77,8	+12,7

Дані табл. 3 свідчать про скорочення чисельності поголів'я лише в сільськогосподарських підприємствах (у 3 рази за період з 1990 по 2002 рр.). Зростання чисельності поголів'я корів у господарствах населення на 31,4 % не покращило ситуації в цілому по галузі. У всіх категоріях господарств за період дослідження поголів'я корів знизилось на 74,9 тис. голів, або на 27,1 %.

На рис. 1 зображено річну продуктивність корів у всіх категоріях господарств Рівненської області.

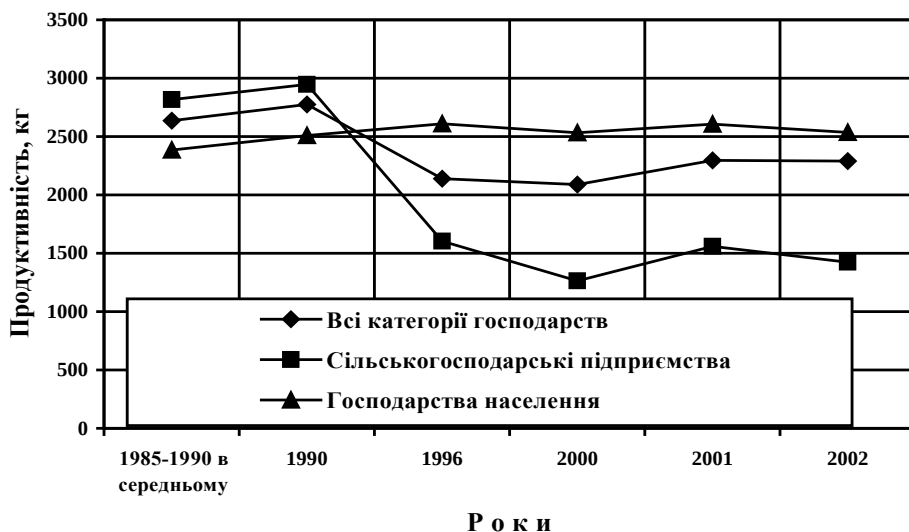

Рис. 1. Динаміка річної продуктивності молочного стада в Рівненській області

За період дослідження відбулося значне зниження продуктивності молочного стада (з 2947 кг у 1990 р. до 1424 кг. у 2002 р., або на -51,7 %) в сільськогосподарських підприємствах, і незначне зростання (на 0,6 %) у господарствах населення. В цілому в молочному скотарстві області при порівнянні даних 2002 р. та 1990 р. спостерігається спад продуктивності на 17,4 %. Причинами зменшення продуктивності є погіршення якості і структури кормового раціону, недоліки в селекційній роботі господарств, погіршення організації праці та її мотивації.

Висновки

1. За період дослідження (1990–2002 рр.) в усіх категоріях господарств спостерігається зниження продуктивності корів і чисельності поголів'я, що призводить до зменшення виробництва молока.

2. У більшості господарств не створені можливості щодо зберігання та переробки молока. Відсутність технічного устаткування для охолодження та пастеризації молока призводить до зниження якості виготовленої продукції, а іноді до псування. Внаслідок цього втрати несуть як господарства-виробники (за рахунок зниження закупівельної ціни), так і переробні підприємства – через погіршення якості виробленої продукції.

3. Для забезпечення розвитку молочного скотарства необхідно вжити таких заходів: налагодити державне регулювання розвитку галузі в напрямку підтримки цін та доходів товаровиробників; підвищити ефективність кормовиробництва; ввести матеріальне стимулювання працівників за збільшення обсягів виробництва, поглибити інтеграцію сільськогосподарських (включаючи особисті селянські і фермерські

господарства) та переробних підприємств з метою посилення заінтересованості партнерів у досягненні високих результатів.

Перспективи подальших досліджень

У подальшому необхідно дослідити ринок молока та молокопродуктів в Рівненській області, а також розробити заходи, які б забезпечили гарантоване надходження молочної сировини на молокопереробні підприємства.

Література

1. *Авізов О. П.* Про стан і стабілізацію тваринництва в Україні // Економіка АПК. – 1998. – № 10. – С. 32–39.
2. *Козинська О. А.* Молочне скотарство Вінниччини на шляху до ринку // Економіка АПК. – 2001. – № 3. – С. 90–92.
3. *Кудлай В. Г.* Розвиток ринку молока і молочних продуктів в Україні // Економіка АПК. – 2003. – № 9. – С. 97–102.
4. *Мармоза А. Т.* Практикум з теорії статистики. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 344 с.
5. *Мостенська Т. Л.* Проблеми розвитку молочного виробництва в Україні // Економіка АПК. – 2001. – № 9. – С. 40–45.
6. *Мочерний С. В.* Методологія економічного дослідження. – Л.: Світ, 2001. – 416 с.
7. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 2002 рік: Стат. зб. / Рівн. обл. упр. Статистики. – Рівне, 2003. – 50 с.
8. *Попович И. В.* Методика экономических исследований в сельском хозяйстве: Учеб. пособие для студентов с.-х. вузов по экон. спец. – 4-е изд., перераб. – М.: Экономика, 1982. – 216 с.
9. Розвиток господарських формувань і організація виробництва в аграрній сфері АПК / За ред. М. В. Зубця, П. Т. Саблука, В. Я. Месель-Веселяка. – К.: ІАЕ УААН, 1999. – 295 с.
10. Стан та перспективи розвитку молочного виробництва в Україні / За ред. О.М. Шпичака. – К.: ІАЕ, 1999. – 156 с.
11. Тваринництво Рівненської області: Стат. зб. / Рівн. обл. упр. Статистики. – Рівне, 2002. – 123 с.
12. *Тринько Р. І.* Методика економічних досліджень. – Львів, 1999. – 356 с.
13. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції: Практ. посіб. / За ред. П. Т. Саблука. – К.: ІАЕ, 1999. – 556 с.
14. *Харчишина О. В.* Напрями підвищення економічної ефективності галузі скотарства // Економіка АПК. – 2002. – № 11. – С. 112.
15. *Шамаева С.* Нереализованный потенциал // Агроперспектива. – 2004. – № 1. – С. 24–27.